

Pluralita generálních vikářů?

Štěpán Štátník

S účinností od 1. prosince 2008 byl generálním vikářem Královéhradecké diecéze jmenován její dosavadní moderátor kurie, který doposud generálním vikářem nebyl, a současně mu funkce moderátora kurie byla ponechána. Vedle něj byl ovšem na další období potvrzen ve funkci dosavadní generální vikář. Tato pluralita generálních vikářů není v tuzemsku obvyklá a vyvolává tudíž otázky. Na některé z nich bylo odpovězeno v aktech kurie, ve kterých byly jmenovací dekrety zveřejněny,¹ a to rozdělením pravomocí mezi takto jmenovanými generálními vikáři a dále uvedením souvislostí a důsledků tohoto modelu ve vztahu k zákonu č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, potažmo se Základním dokumentem Církve římskokatolické, který na něj navazuje. Nebyla však podle mého názoru přesvědčivě zodpovězena kardinální otázka, totiž na základě čeho je pluralita generálních vikářů přípustná z pohledu kanonického práva. Ponechávám přitom stranou otázku, nakolik byl v souladu s kán. 473, § 3 CIC dosavadní model, kdy moderátorem kurie nebyl generální vikář, podobně jako tomu je v současnosti v Banskobystrické diecézi (alespoň podle webových stránek této diecéze).²

Za základní východisko pro své úvahy považuji to, že katolická církev požaduje po státu, aby byl státem právním, v němž vládne zákon, a nikoliv lidská svévole.³ Předpokládám přitom, že stejné požadavky klade církev (nejen univerzální, ale i místní) sama na sebe.⁴ Vždyť má v každém okamžiku platit, že ti, kdo mají v církvi svěřenu moc, ji mají uplatňovat podle vlastního práva. Vlastní platné kanonické právo je pak nutno před aplikací vykládat nikoliv pouze v jeho textualistickém, tj. jazykovém pojetí, ale v souladu s kán. 17 CIC také podle kontextu, a jestliže význam zůstal pochybný a nejasný, je nutno použít paralelních textů, pokud jsou, a přihlídnout k účelu zákona, k jeho okolnostem a k úmyslu zákonodárce, tedy jinými slovy s ohledem na jeho logiku, systematiku a historický kontext zákonného ustanovení.⁵ V každém případě jazykovou metodu výkladu je možno chápat jen jako prvotní přiblížení se k významu interpretovaného ustanovení.⁶ Nelze přece vážně připustit, že by „studium kanonického práva bylo jen ztrátou času,“⁷ tedy že by je bylo možné plně nahradit schopností vyhledat a přečíst příslušné normy. Příliš široký nebo účelový výklad zákona je přitom podle mého názoru nutno považovat za protiprávní.

¹ *Acta Curiae Reginae Gradecensis*, č. 11–12 (2008): 138–140.

² BANSKOBYSSTRICKÁ DIECÉZA, www.bbdieceza.sk [cit. 21. 10. 2009].

³ *Katechismus katolické církve* § 1904.

⁴ Srov. Mt 7,3–4, Lk 6,41–42.

⁵ Srov. J. HARVÁNEK a kol., *Právní teorie*, Brno: Iuridica brunensia, 1995, s. 163–166.

⁶ Srov. Z. KÜHN, „A zase ten formalismus. (4) Interpretační formalita: úvod,“ jinepravo.blogspot.com/2007/09/zase-ten-formalismus-4-interpretan.html [zveřejněno 10. 9. 2007, cit. 21. 10. 2009, archivováno Národní knihovnou ČR].

⁷ Toto rčení se má v současnosti ve formě anekdoty tradovat mezi vyučujícími a studenty kanonického práva např. v Lublinu.

Postup na základě takového výkladu je pak podle mne způsobilý vyvolat nejistotu ohledně legitimacy postupu v jiných případech a je špatným příkladem pro ostatní adresáty právních norem.

V katolické církvi platí princip koncentrace moci, který se na úrovni místní církve projevuje tím, že diecézní biskup je podle kán. 381, § 1 CIC nositelem veškeré řádné, vlastní a bezprostřední moci, tedy moci zákonodárné, výkonné i soudní, s výjimkou rezervátů na základě normativních či individuálních právních aktů Apostolského stolce.⁸ To však v žádném případě neznamená, že by tato koncepce diecéznímu biskupovi umožňovala prakticky cokoliv. I diecézní biskup je totiž omezen týměž kanonickým právem, které mu moc v diecézi svěřuje. Konkrétně si je zákonodárce v tomto ohledu vědom potřeby alespoň funkčního oddělení jednotlivých složek svěřené moci. Proto je diecézní biskup povinen ustanovit v souladu s principem rozdělení funkcí⁹ své zástupce pro výkon moci soudní a pro výkon moci administrativní – výkonné. Pro výkon justice je podle kán. 1420, § 1 CIC a čl. 38, § 1 instrukce *Dignitas connubii* diecézní biskup zásadně povinen ustanovit soudního vikáře a podle kán. 475, § 1 CIC je pro výkon administrativy diecéze vždy povinen ustanovit generálního vikáře.

Instituce generálních vikářů má svůj původ již ve 13. století a od počátku se jednalo o osoby pomáhající biskupovi spravovat diecézi, původně i na úrovni nižší, než je diecézní, od čehož bylo později upuštěno. Dokonce pokud biskup nebyl s to diecézi náležitě spravovat, mohl mu být původně generální vikář ustanoven i proti jeho vůli. Pravomoc generálního vikáře byla konstruována jako „odkázaná“, tedy musela být vymezena ve jmenovacím dekretu. Pokud vymezena nebyla, byl generální vikář oprávněn zastupovat biskupa ve všech úkonech, kde nebylo zapotřebí speciálního zmocnění.¹⁰ Za tím účelem vedl generální vikář biskupskou konsistoř, tedy církevní úřad, jenž vyřizoval „většinu běžných záležitostí správních“, takže postavení tohoto úřadu bylo shodné s postavením generálního vikáře.¹¹ Jinak ovšem bylo ponecháno na vůli biskupa, zda generálního vikáře vůbec jmenuje, případně zda jich jmenuje více a jakou oblast působnosti jim přesně vymezí.¹² Takto instituci generálního vikáře v podstatě konstruoval i Kodex kanonického práva promulgovaný v roce 1917, a to v kán. 366–371. Dlužno ovšem dodat, že podle tohoto kodexu přicházela implicitně úprava pravomocí v úvahu jen v případě, že biskup jmenoval více generálních vikářů, vyžadovala-li to podle kán. 366, § 3 CIC/1917 různost ritů nebo velikost diecéze.

Současná struktura diecézní kurie má svůj základ ve Druhém vatikánském koncilu, na nějž navazuje současný Kodex kanonického práva, promulgovaný 25. ledna 1983 papežem Janem Pavlem II. (kán. 475). V dekretu Druhého vatikánského koncilu *O pastýřské službě biskupů v církvi* je stanoveno, že je v diecézní kurii nejvýznamnějším úřad generálního vikáře, a vyžaduje-li to řádná správa diecéze, může biskup

⁸ Srov. A. HRDINA, *Kanonické právo*, Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 236.

⁹ Srov. E. CAPARROS – M. THÉRIAULT – J. THORN, *Code of canon law annotated*, Montreal: Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 395.

¹⁰ Srov. E. RITTNER, *Církevní právo katolické*, sv. 1, Praha: Právníká Jednota, 1887, s. 198.

¹¹ Srov. J. PAULY, *Právní rádce pro duchovní správu v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha: Věstník katolického duchovenstva, 1902, s. 43.

¹² Srov. E. RITTNER, *Církevní právo katolické*, s. 200.

ustanovit jednoho nebo více biskupských vikářů, kterým má být v části diecéze nebo určité oblasti záležitostí nebo pro věřící určitého ritu vymezena moc, jakou právo přiznává generálnímu vikáři.¹³

Změněná konstrukce diecézní kurie tedy spočívá na obligatorní instituci generálního vikáře (která byla doposud jen institucí v zásadě fakultativní), disponujícího řádnou řídicí mocí (kán. 131, § 1 CIC, neboť ta je samým právem spojena s jeho úřadem), který je obvyklým zástupcem diecézního biskupa pro administrativu. Současně je jeho moc zástupná, neboť je konána jménem diecézního biskupa, a nikoliv vlastním, a to zásadně pro celou oblast administrativy celé diecéze.¹⁴ Oproti minulosti se tedy nejedná ani o úřad fakultativní ani o úřad, jehož konkrétní rozsah pravomoci vymezuje biskup podle vlastního uvážení. Lze souhlasit s tím, že tato konstrukce je opatřením, které smysluplně odbřeměňuje diecézního biskupa při výkonu jeho pastýřské služby, takže ten je osvobozen od povinnosti zabývat se osobně jednotlivými věcmi správy kurie a může se omezit jen na určování směrnicích linií.¹⁵

Vedle generálního vikáře byla Druhým vatikánským koncilem a následně kodexem ustavena zcela nová fakultativní instituce biskupského vikáře, která ve starém právu neexistovala. Jeho moc je též povahy jako moc generálního vikáře, ovšem s tím, že je podle kán. 476 CIC omezena na určenou část diecéze nebo pro určitý druh záležitostí nebo nad osobami určitého obřadu anebo nad určitým společenstvím osob. Georg Bier uvádí, že koncil ustanovil instituci biskupských vikářů proto, aby pomocní biskupové nebyli závislí na generálním vikáři, pokud ten je jen obyčejným knězem, a aby jejich právní postavení bylo přiměřené jejich moci, úkolům a ohodnocení, jichž se jim od koncilu dostalo. Nicméně již koncil připustil možnost jmenovat biskupským vikářem kněze, a z toho vyšel i kodex.¹⁶ Rozdíl mezi knězem a biskupem ustanovovaným do funkce biskupského vikáře je tak jen v tom, že zatímco kněz musí být podle kán. 477, § 1 CIC ustanoven na dobu určitou, ustanovení pomocného biskupa do též funkce nemusí být vůbec časově omezeno. Z uvedeného je patrné, že pravděpodobně dochází k nepochopení ducha koncilu, smyslu a účelu jednotlivých církevních funkcionářů a systematiky právního řádu církve, když jsou všichni pomocní biskupové určité diecéze jako takoví ustanovováni generálními, a nikoliv biskupskými vikáři, jak se stalo na Slovensku (Spiš, Košice) a v Polsku (např. Częstochowa, Gniezno, Kielce, Opole, Warszawa, Wrocław).

V souladu s fakultativní povahou instituce biskupského vikáře a nezbytností vymezení rozsahu jeho pravomoci – teritoriální, věcné nebo personální – ve jmenovacím dekretu je přípustná a žádoucí pluralita biskupských vikářů, vyžaduje-li to správné řízení diecéze podle uvážení diecézního biskupa. Tak dochází nejčastěji k ustanovování biskupských vikářů pro určitý okruh záležitostí, např. pro školství, formaci nebo katechezi (Plzeň, České Budějovice, Litoměřice, Innsbruck, Warszawa,

¹³ Srov. Dekret Druhého vatikánského koncilu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* (dále jen CD), čl. 27.

¹⁴ Srov. J. DYDUCH – W. GÓRALSKI – E. GÓRECKI – J. KRUKOWSKI – M. SITARZ, *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, sv. 2, *Łud boży*, Poznań: Pallottinum, 2005, s. 353.

¹⁵ Srov. *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici*, ed. Klaus Lüdicke, Essen: Ludgerus, 1992, 475/4.

¹⁶ Srov. tamtéž, 476/3.

Wrocław), pro zahraniční styky (České Budějovice, Litoměřice), obecně či konkrétněji pro pastorační (České Budějovice, Hradec Králové, Litoměřice, Ostrava-Opava, Gurk). Inspirativní pro některé tuzemské diecéze může být ustanovený biskupský vikář pro vizitace (Innsbruck), jakkoliv se takto vymezený okruh záležitostí může překrývat s vymezením osobním, konkrétně pro osoby duchovní (Plzeň, Hradec Králové, Ostrava-Opava, Kielce, Wrocław) nebo osoby zasvěceného života (Wien, Salzburg, Innsbruck, Wrocław). Jiným osobním vymezením bývá vymezení pro manžele a manželství (Salzburg, Innsbruck) a příkladem vymezení osobního mohou být osoby řídící se východním obřadem na území latinské diecéze,¹⁷ národnostní menšina (Nitra) anebo naopak krajané. Působení biskupského vikáře na území jiné diecéze je však možné jen se souhlasem místního diecézního biskupa.¹⁸ Co do teritoriálního vymezení může dojít k úplnému rozdělení diecéze mezi biskupské vikáře (Wien), anebo jim může být svěřena urbaniální péče (Gurk). Lze připustit i kombinování teritoriálního, věcného nebo personálního rozsahu, jako např. rodinu, učitele, školy, laické aktivity, katechumenát, ekumenismus, nemocné a vězně (Olomouc). Za přinejmenším pochybnou, ne-li přímo nepřipustnou je považována situace, kdy je biskupskému vikáři svěřena pravomoc v oblasti, kterou má spravovat podle vůle zákonodárce jiný funkcionář, jako např. kancléř nebo vicekancléř podle kán. 482 CIC, ekonomická rada podle kán. 492, § 1 CIC a ekonom podle kán. 494 CIC. To je dáno systematickým zařazením jejich oblastí působnosti, což buďto signalizuje odstup od oblastí působnosti vikářů biskupa, nebo posledně uvedeným přímo nenechává žádné pole působnosti.¹⁹

Pokud se vrátíme k úvodnímu problému, tak „druhému“ generálnímu vikáři Královéhradecké diecéze byla kompetenčně vymezena „péče o život kněží diecéze s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu a sociálním podmínkám, duchovní péče o řeholnice žijící na území diecéze, dohled nad liturgickými otázkami, řízení diecézního konzervátorského centra, biskupské knihovny, diecézního organologa a diecézního kampanologa, koordinace aktivit diecéze v rámci ekumeny a reprezentace diecéze v oblasti kultury a společenského života“. Jedná se tedy o kombinaci osobního a věcného kompetenčního vymezení, přičemž tato kombinace stejně jako jednotlivé takto svěřené kompetence mohou být a jsou v jiných diecézích (i v tuzemsku) po právu běžně kompetenční náplní biskupských vikářů.

Posledně uvedené přitom odpovídá účelu instituce biskupských vikářů, jak byl konstituován Druhým vatikánským koncilem a následně systematicky začleněn do právního řádu, a zřetelně se tak odlišil od dosavadní koncepce a praxe. Shrnuto – uvedená variabilita funkce biskupského vikáře, resp. nezbytnost konkrétního vymezení jeho pravomoci a možnosti plurality této instituce, stojí nyní ve zjevném kontrastu s institucí generálního vikáře. Ten, jak bylo výše uvedeno, má pravomoc obecnou, čímž získalo nový význam i tradiční označení jeho funkce. Vedle toho se má jednat zásadně o jedinou osobu v diecézi, a koncil dokonce ani nepočítal s možností, že by generálních vikářů bylo více.²⁰

¹⁷ Srov. DYDUCH et al., *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, sv. 2, *Lud boży*, s. 354.

¹⁸ Srov. CAPARROS – THÉRIAULT – THORN, *Code of canon law annotated*, s. 396.

¹⁹ Srov. *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici* 479/4 c.

²⁰ Srov. CD, čl. 27.

Georg Bier popisuje,²¹ že při přípravě kodexu byl již od počátku a opakovaně různými konzultory podroben kritice návrh zákona, který vzdor znění koncilového dokumentu umožňuje ustanovení více generálních vikářů, „vyžaduje-li to rozsah diecéze nebo počet obyvatel nebo jiné pastorační důvody.“ Proti tomu byla při tvorbě zákona uplatněna argumentace, že pastorační důvody teritoriálního, věcného nebo personálního charakteru umožňují diecéznímu biskupovi ustanovit jednoho nebo více biskupských vikářů a že pluralita generálních vikářů bude při výkonu správy diecéze působit zmatky, a kromě toho může být v opravdu nezbytných případech ustanoven nepřítomnému generálnímu vikáři zástupce. Tyto výhrady byly zaznamenány, ale v textu zákona se nijak neprojeví.

Tyto námitky byly dále podpořeny argumentací, že generální vikář je na základě svého právního postavení podle kán. 473, § 2 CIC moderátorem kurie, a je proto na škodu jednotě vedení, když je generálních vikářů více. K zabránění tohoto problému se sice mohou vymezit kompetence jednotlivých generálních vikářů, avšak tím se omezuje rozsáhlá výkonná pravomoc, tedy ta, která dělá generálního vikáře generálním vikářem. Generální vikář omezený ve své moci se sotva odlišuje od biskupského vikáře s teritoriálně, personálně nebo věcně vymezenou pravomocí a je otázkou, zda vůbec takovému funkcionáři přísluší označení „generální vikář“. A pokud ano, čím se odlišuje např. generální vikář pro určitou část diecéze od biskupského vikáře s teritoriálně vymezenou pravomocí? Dosti na tom, že již zřízení instituce biskupského vikáře vedle generálního vikáře přineslo s sebou nebezpečí překračování pravomocí a precizní vymezení pravomocí mezi nimi již jen teoreticky není lehké. Pokud Komise pro reformu kodexu dala možnost jmenovat ke koordinaci všech aktivit kurie moderátora, je otázkou, co se získalo, když namísto singulárního generálního vikáře je dosazen moderátor kurie jako určitého druhu „supergenerální vikář“.²² Funkce generálního vikáře byla také již v minulosti užívána jen jako úctyhodný titul pro kněze nebo vysloužilé biskupy. Často se mlčky rozumělo, pokud nebyla dokonce explicitní dohoda, že tato funkce nebude vykonávána v jejím skutečném chápání. Takové jmenování bylo nepatřičné a bylo jen prázdným gestem. Za podobně nepřijatelné je považováno jmenování individuálního pomocného generálního vikáře s tím, že ten bude jednat jen v nepřítomnosti diecézního biskupa a generálního vikáře, který regulérně vykonává tento úřad.²³ Prázdným gestem je ale podobně i to, když je jmenován další generální vikář, jemuž je bez dalšího pravomoc vymezena úplně stejně, jako podle práva např. biskupskému vikáři.

Ačkoliv není zcela zřejmé, proč bylo pojata do kodexu jiné znění než to, které přijal Druhý vatikánský koncil, je cestu ke jmenování dalšího generálního vikáře nutno vidět právě s ohledem na systematiku kodexu a v souladu se záměry Druhého vatikánského koncilu a účelem institucí generálního vikáře na jedné straně a biskupských vikářů na straně druhé. Kodex v souladu se závěry koncilu uvádí, že pastorační důvody shledané diecézním biskupem, které jsou teritoriální, perso-

²¹ Srov. *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici* 475/1.

²² Tamtéž, 475/5.

²³ Srov. J. P. BEAL – J. A. CORIDEN – T. J. GREEN, *New commentary on the code of canon law*, New York: Paulist Press, 2000, s. 629.

nální nebo věčné povahy, mají být v souladu s kán. 476 CIC pravidelně důvodem pro ustanovení biskupského vikáře. Ve shledávání těchto pastoračních důvodů je diecézní biskup zcela svobodný, protože termín „správné řízení diecéze“ je dostatečně široký a každý spravedlivý dílčí důvod může být důvodem ke jmenování biskupského vikáře. Nicméně pro jmenování dalšího generálního vikáře nemohou postačovat tytéž důvody, pro které by bylo možné jmenovat biskupského vikáře. Mohou to být proto podle mého názoru jen takové závažné pastorační důvody, pro které je nevhodné nebo dokonce nemožné jmenovat „jen“ biskupského vikáře, a proto je nezbytné jmenovat dalšího vikáře generálního. V každém případě se však musí jednat především o opatření pastorační, tj. ve prospěch věřících dané diecéze, a nikoliv na prvním místě o záležitost honorabilní, tj. ve prospěch takto jmenované osoby.

Teoreticky snad lze v této souvislosti uvažovat o situaci, která v minulosti postihla naši zemi po záboru pohraničních území v roce 1938. Na to tehdy reagovala např. kurie v Olomouci oddělením části „pro parte germanica“. Vedoucí tohoto oddělení patrně při výkonu činnosti vstupoval do kontaktu s představiteli odlišného státu, než ve kterém se nacházel zbytek diecéze, a navíc oba tyto státy – jejich obyvatelstvo a představitelé – měly vzájemně vypjaté vztahy. Tehdy tedy bylo jisté namísto, aby v čele oddělené kurie byl rovněž generální vikář, a nikoliv „jen“ vikář biskupský, protože by podřízení dané části diecéze „jen“ biskupskému vikáři mohlo být chápáno jako ponížení, a tím by přineslo více pastoračních škod než užítu. Extrémní situaci obdobnou oné, která by v nynější době odůvodňovala ustanovení plurality generálních vikářů pro nemožnost ustanovení biskupských vikářů k plnění totožných úkolů, lze najít jen stěží. V každém případě v oné době institut biskupského vikáře ještě vůbec v právu zakotven nebyl.

Vrátím-li se naposledy k řešení zvolenému v Královéhradecké diecézi, tak konkrétní důvod, proč bylo nezbytné jmenovat „druhého“ generálního vikáře, a nikoliv vikáře biskupského pro tytéž záležitosti, jmenovací dekret i doprovodný komentář postrádá. Tím samozřejmě nehodlám tvrdit, že snad takový důvod vůbec nemohl existovat. Avšak mlčení o této nikoliv podružné otázce není dobrou vizitkou pro to, jak bylo v daném případě konáno právo, resp. jak bylo nahlíženo na podmínky možné plurality generálních vikářů podle kán. 475, § 2. Nicméně existuje přístup ještě diskutabilnější – tedy jmenování druhého generálního vikáře tak, že ani o jeho kompetencích, resp. kompetencích původního generálního vikáře, není zmíněno vůbec nic. Takový postup byl, zdá se, zvolen v Arcibiskupství olomouckém, jež 11. srpna 2009 informovalo tisk o jmenování druhého generálního vikáře, moderátora kurie,²⁴ aniž by alespoň v kuriálních aktech bylo oznámeno rozdělení kompetencí obou generálních vikářů.²⁵

²⁴ Monika VÝVODOVÁ, „Arcibiskupství olomoucké má dva generální vikáře,“ tisk.cirkev.cz/z-domova/arcibiskupstvi-olomoucke-ma-dva-generalni-vikare.html [zveřejněno 11. 8. 2009, cit. 21. 10. 2009].

²⁵ *Acta Curiae Archiepiscopalis Olomucensis*, č. 6 (2009): 13.

Plurality of Vicars General?

Key words: Vicar general; Episcopal vicar; Plurality; Code of Canon Law; Interpretation; Moderator of the curia

Abstract: Against the background of the appointment of “the second” vicars general in a Czech diocese and a Moravian archdiocese, the text briefly deals with the history of the institution of vicar general as well as the difference of its current model in the Code of Canon Law from that in the past. It analyses the connection between the possibility of appointing various episcopal vicars and the possibility of appointing more vicars general. It points out the necessity of the correctly considered interpretation of a legal text and reaches the conclusion that the appointment of more vicars general in the framework of the current code is possible only in those cases where it is impossible or improper for pastoral reasons to appoint just one episcopal vicar. On the other hand, it is necessary in accordance with the law to appoint an episcopal vicar for the specific administrative area, defined in terms of territory, persons, or subject matter.

Mgr. Štěpán Štátník
Asistent soudce Ústavního soudu
Joštova 625/8
660 83 Brno